

Euskararen arauak eta erabilerak

4. Euskara batuaren garapen lexiko- estilistikoa

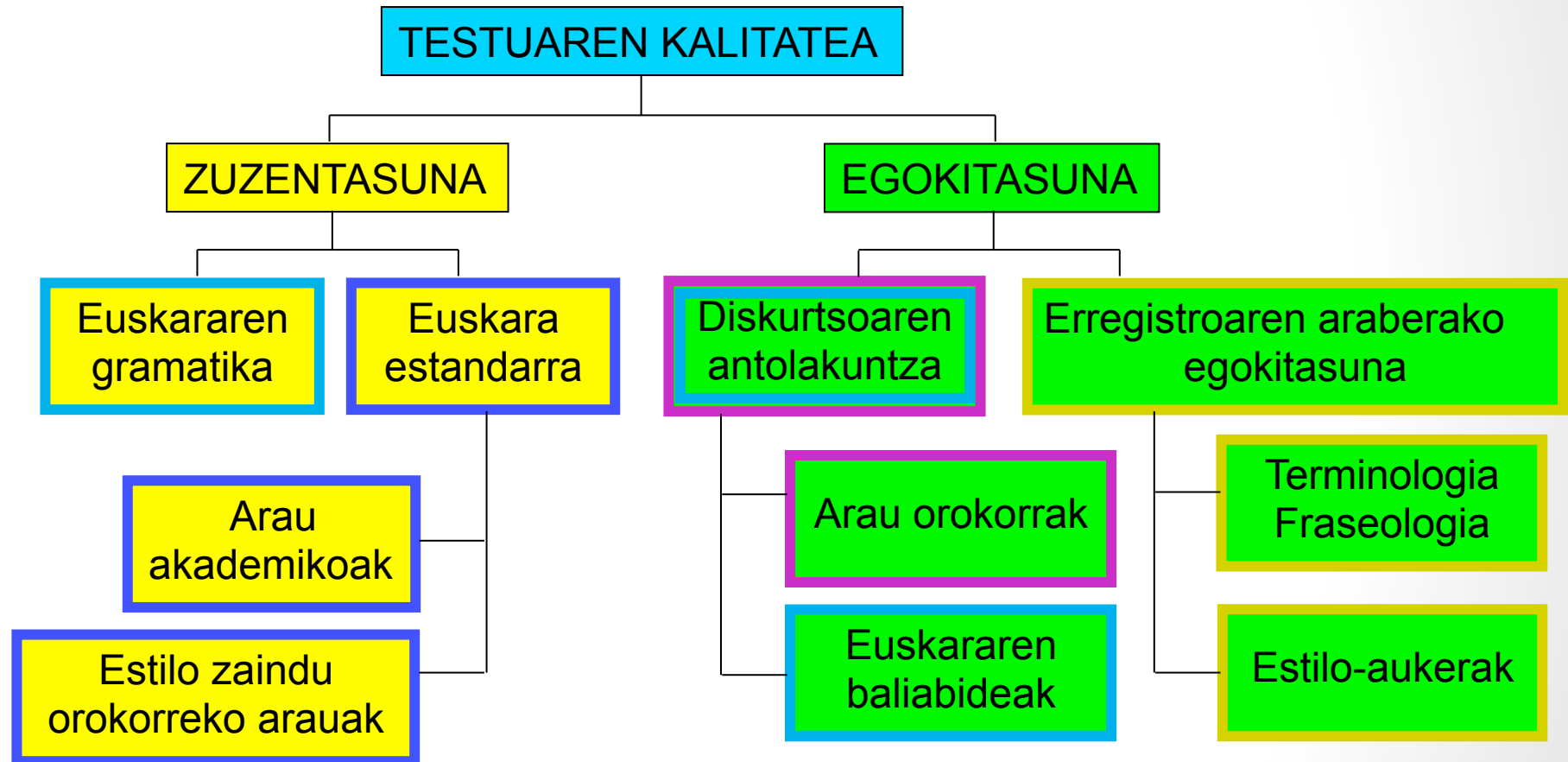
4.1. ZUZENTASUNA ETA EGOKITASUNA

2017-2018 ikasturtea

Larraitz Zubeldia
larraitz.zubeldia@ehu.eus

Testuen hizkuntza-kalitatea

- Norbere hizkuntza-gaitasuna
- Hizkuntza-komunitatea
- Hizkuntzen artekoa
- Diskurtso-komunitate espezializatua

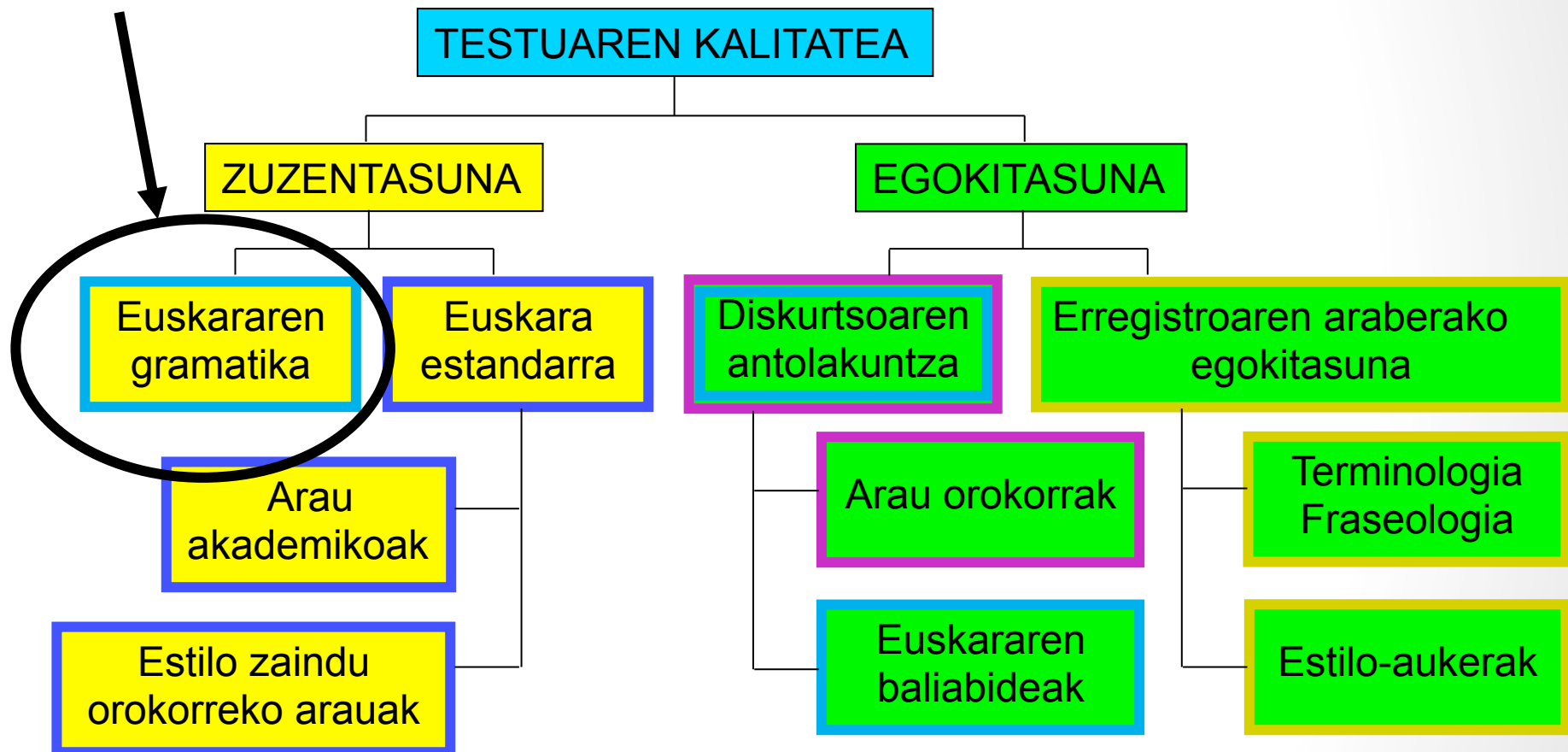
Zuzentasuna

Gramatikaltasuna

- Edozein hizkuntza-ekoizpen zuzentzat hartu ahal izateko, hizkuntza horren **gramatika-arauak** bete behar ditu.
- Gramatika-arauak berberak dira erabilera edo erregistro guztietan.
- Erregistro informaletan ohikoagoak eta onargarriagoak dira gramatika-arauen urraketak.
- Baina erregistro akademikoetan, gramatikaltasuna ezinbesteko baldintza da.

Testuen hizkuntza-kalitatea

- Norbere hizkuntza-gaitasuna
- Hizkuntza-komunitatea
- Hizkuntzen artekoa
- Diskurtso-komunitate espezializatua

Zuzentasuna

Gramatikaltasuna (II)

- Adibideak

Gramatikalak

Liburu**ak** eraman **di**tuzte.

Liburu**ak** eroan dabe**z**.

A molekul**ak** elektroiak galdu **di**tu.

Mendi**an** zehar.

Ur**a** edan degu.

Oxigeno**a** askatzen dute.

O₂-**a** askatzen dute.

Ez-gramatikalak

*Liburu**a**k eraman **du**te.

*Liburu**a**k eroan **dab**e.

*A molekul**a** elektroiak galdu **du**tu.

*Mendi**aren** zehar.

*Ur**u** edan degu.

*Oxigeno**o** askatzen dute.

*O₂**o** askatzen dute.

Zuzentasuna

Gramatikaltasuna (III)

- Hizkuntza jakin baten barruan **gramatika-arau orokorrak berberak** dira.
- Hala ere, **dialekto geografiko** desberdinetan **zenbait elementu bereizgarri** aurkitzen ditugu gramatikaren moduluetan:
 - hiztegian, fonologian, morfologian eta syntaxian.
- Dialektoetako elementuak ere **zuzenak** dira.

Zuzentasuna

Estandartasuna

- Unibertsitatean **aldaera estandarra** erabiliko dugu.
 - Aldaera geografiko ezberdinetako hiztunen arteko **komunikazio-harremanak errazteko** balio duena.
 - **Testuinguru formalean** erabiltzen dena, bereziki idatzizkoetan.
 - Hizkuntza-komunitate bateko **hiztunek erreferentziazko hizkuntza-eredu**tzat izaten dutena, bereziki testuinguru formalean jarduteko orduan.
- Gainera, **arau akademikoak** ere erabiliko ditugu unibertsitatean.
- Eta **“estilo zaindua”** lantzen saiatuko gara.
- Ohikoa izaten da zuzentasuna aldaera estandarrarekin lotzea.

Zuzentasuna

Estandartasuna (II)

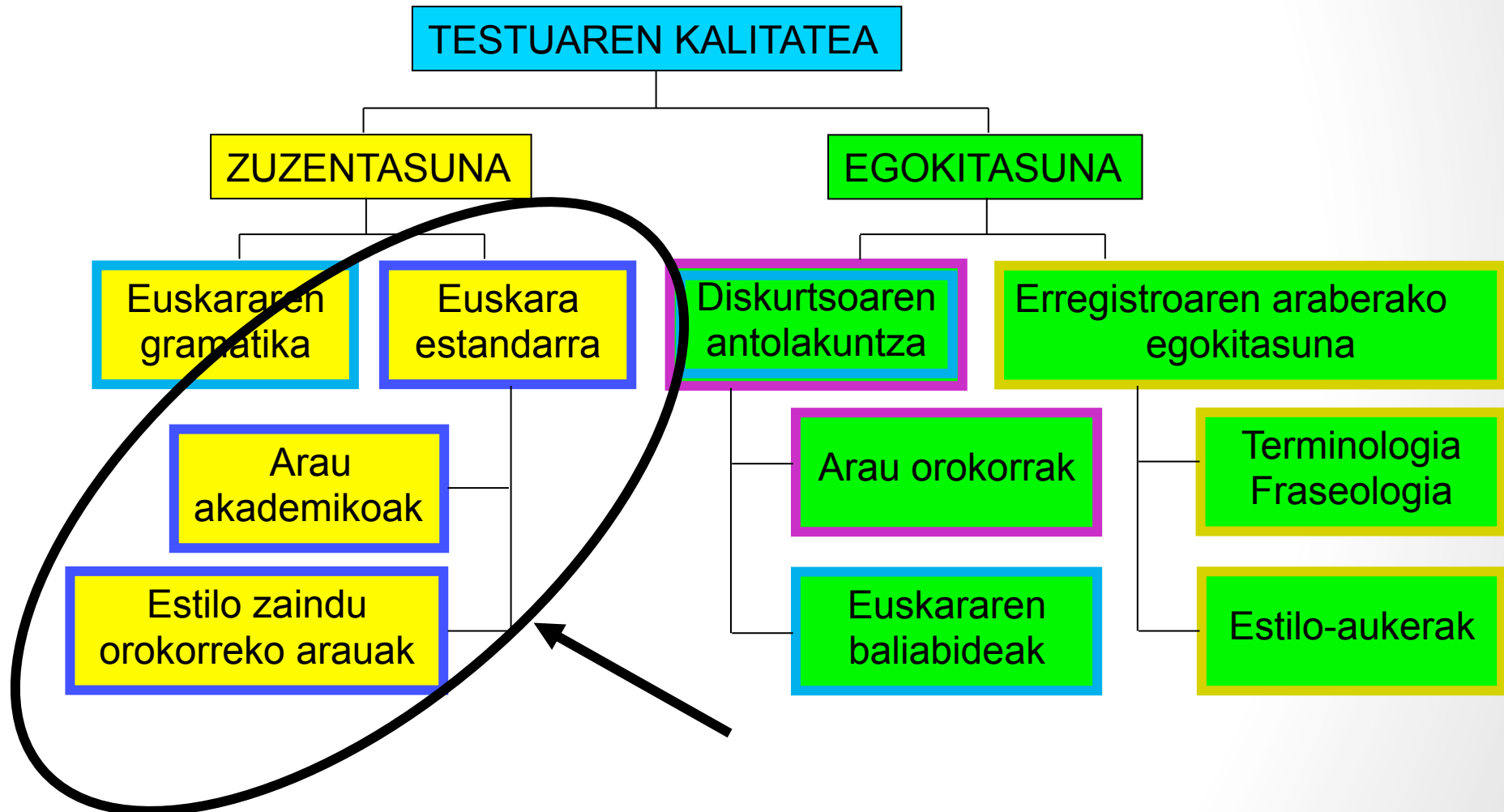
Arau akademikoak eta estilo zaindurako arauak

- Estilo zainduaren arauak ez ditu ematen hizkuntza-akademiak,
- baizik eta gizarteak eredu-emailetzat hartzen dituen zenbait kidek.
- Arau horiek **estilo-liburu**etan aurki ditzakegu. Edota zuzentzaileen oharretan.
 - Alberdi & Sarasola (2001): *Euskal estilo libururantz*.
 - Berria (2006): *Estilo Liburua*.
 - Berezik kontuan hartzekoa da ikasmaterialen Aholku Batzordearen *Estilo-liburua* (EIMA).

http://www.hezkuntza.ejgv.euskadi.eus/r43-573/eu/contenidos/informacion/dih/eu_5490/estilo_liburua_e.html

Testuen hizkuntza-kalitatea

- Norbere hizkuntza-gaitasuna
- Hizkuntza-komunitatea
- Hizkuntzen artekoa
- Diskurtso-komunitate espezializatua

Zuzentasuna

Gramatikaltasuna vs estandartasuna

- Bi kontzeptu desberdin:

- gramatikala / ez-gramatikala

- Hitzunen senari dagokio.
 - “Ondo” ala “gaizki” dagoen adierazten du:

/nik egin dut/ gramatikala → ondo dago

/ni* egin dut/ ez-gramatikala → ez dago ondo

- estandarra / ez-estandarra

- Euskaltzaindiak erabakitzen du estandartasuna, eta neurri batean arbitrarioa da.
 - Estandarra: arauak betetzen dituen.

iritzi, eritzi, eretxi... → *iritzi* aukeratu du Euskaltzaindiak
Izatez, denak daude ondo, baina *iritzi* bakarrik da estandarra.

Zuzentasuna

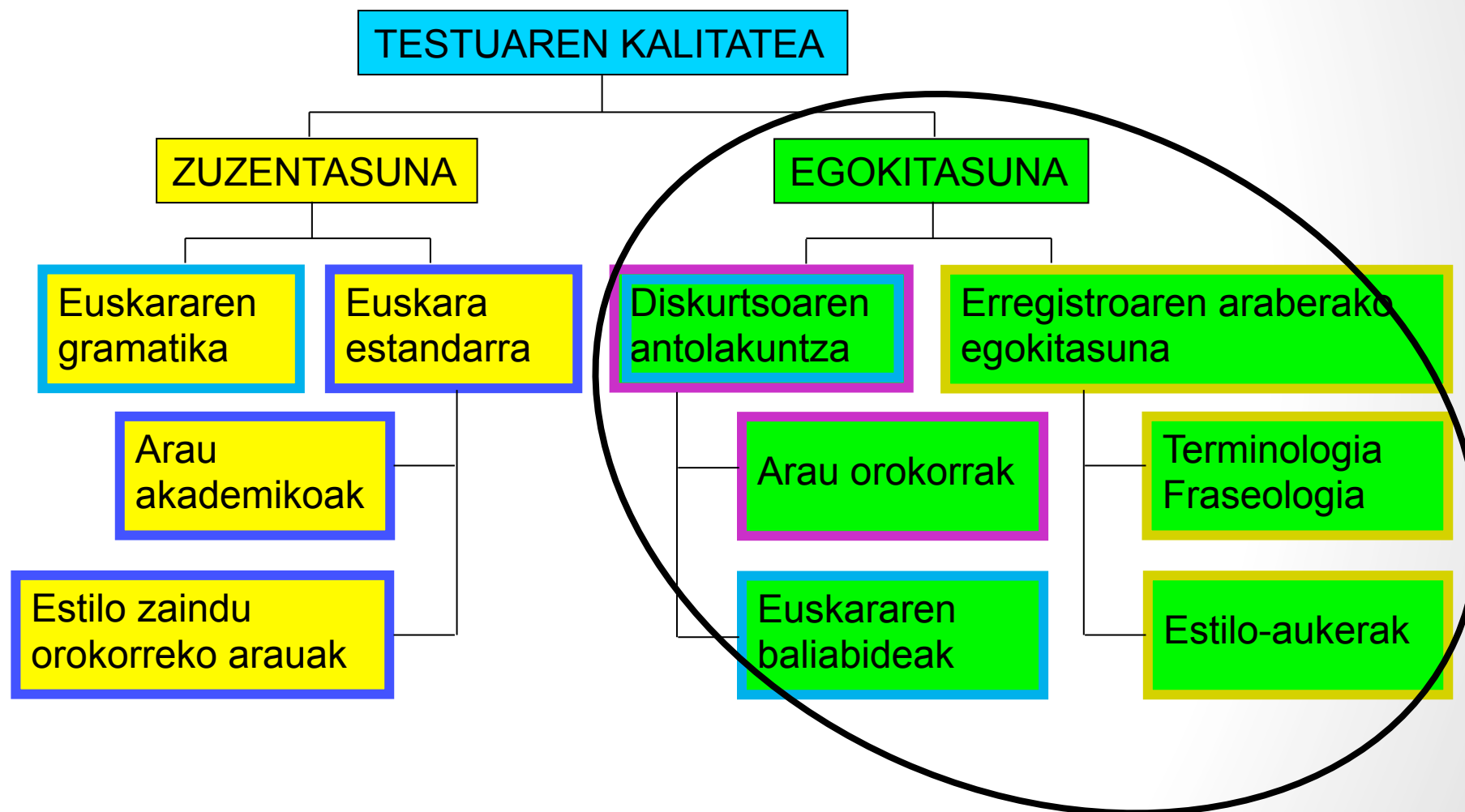
- Laburbilduz:

Testuen zuzentasunaz hitz egiten dugunean,

- hizkuntzaren gramatika-arauak betetzeaz ari gara.
- Baina baita kode estandarra finkatzeko Euskaltzaindiaren arau ortografiko, morfosintaktiko eta lexikoak betetzeaz ere.
- Horrez gain, estilo zaindu orokorrerako gramatiketako eta estilo-liburuetako arauak ere bete behar ditugu.

Testuen hizkuntza-kalitatea

- Norbere hizkuntza-gaitasuna
- Hizkuntza-komunitatea
- Hizkuntzen artekoa
- Diskurtso-komunitate espezializatua

Egokitasuna

- Hizkuntzaren gramatika-arauak eta akademiaren arauak hizkuntza zuzen erabiltzeko beharrezko baldintzak badira ere, ez dira baldintza nahikoa hizkuntza ondo erabiltzeko: hizkuntza “onak” zuzentasuna du oinarri, baina zuzentasuna ez ezik, “egokitasuna” ere ezinbestekoa du.
- Zuzentasuna ez bezala, egokitasuna kontzeptu erlatiboa da. **Irizpide pragmatikoak** hartu behar dira kontuan: hiztuna, hartzailea, testuingurua...
 - **Komunikazio-egoera** jakin baterako **egokia** izateaz ari gara.
 - Komunikazio-egoera baterako egokiak diren hizkuntza-baliabideak desegokiak izan daitezke beste egoera batzuetarako.

Egokitasuna (II)

- Egokitasunari dagokionez, kontuan hartu beharreko parametroak:
 - Komunikaziorako erabiltzen den euskarria edo kanala: ahozkoa, idatzizkoa, bien konbinazioa, multimedia...
 - Komunikazioaren xedea: informatzea, eragitea, iritzia ematea...
 - Komunikazioaren gaia: gai orokorra ala gai espezializatua den.
 - Solaskideen ezaugarriak eta haien arteko harremanak:
 - harremanen hurbiltasuna
 - solaskideen aditutasuna (adituen artean...)
 - ...

Egokitasuna (III)

- Komunikazio-testuinguruaren arabera
 - Eskuragarri ditugun **hizkuntza-baliabideen artean**, zenbait aukera baztertzen ditugu eta beste zenbait hautatu, komunikazioaren **formaltasun-maila**rekin lotuta.
 - Horren arabera, **estilo formala** (edo “zaindua”) edo **estilo informala** (edo “zaindugabea”) erabiliko dugu.
 - Horrez gain, **testu-sortzaile bakoitzak bere “estiloa”** izan dezake genero baten barruan: estilo trinkoa, estilo korapilatsua, estilo erretorikoa, estilo arina...

Egokitasuna (IV)

- **Estilo formal** erabiltzen dugunean:
 - Gramatika-arauak eta arau akademikoak errespetatzen ditugu.
 - Hiztegi-elementuak xeheki aukeratzen ditugu.
 - Ahozkoan, ahoskera zaintzen dugu:
 - hitzak osorik aukeratu, fonetika estandarra zaindu,
 - ulergarritasuna errazteko, erritmoa egokitu...
- **Estilo informal** erabiltzen dugunean, aldiz, ez ditugu arau guztiak errespetatzen.
 - Gutxiago zaintzen ditugu hiztegi-aukerak.
 - Ahozkoan laburdurak eta ahoskera ez-estandarrek erabiltzen ditugu.

Egokitasuna (v)

Testu egokien ezaugarriak

- **Ideien batasuna**
 - Normalean, ideia bat dugu perpaus bakoitzeko eta ideia nagusi bat paragrafo bakoitzeko.
- **Koherentzia**
 - Paragrafoak hurrenkera jakin baten arabera (argudio-testuan: sarrera, argudio-gorputza eta ondorioa) antolatzea komeni da.
 - Testua ezin da izan paragrafoak metatze hutsa.
- **Argitasuna**

Egokitasuna (VI)

- Progresio tematikoa

- Kontuan hartu behar da ideia nagusien eta bigarren mailakoen arteko lotura.

- Kohesioa

- Elementuak eta kontzeptuak identifikatu ahal izateko.
- Juntagailuak, menderagailuak, testu-antolatzaileak (lokailuak eta esapideak), izenordain pertsonalak, erakusleak, artikulua mugatua, adberbioa...

- Euskaltzaindiaren araugintza betetzeak badu garrantzia, baina ez da aski hizkuntza zuzen eta egoki erabiltzeko.
- Ezinbesteko baldintzetako bat da hizkuntza zuzen erabiltzeko, baina ez baldintza nahikoa, egokitasuna ere behar baita.

Egokitasuna (VII)

- Hain zuzen ere, oso testu eskas eta desegokiak sor daitezke hizkuntzaren gramatika-arauak eta akademia-arauak hautsi gabe.
- ?? Hauteskunde sindikalen ondoren, eta abenduan bidalitako gutunean agindu genizun bezala, Irakaskuntza Publikoko afiliatuen bilera bat egiteko dela azaldu nahi dizuegu gutun honen bidez. Proposatzen dugun gai-ordena azpian doakizuna da. Afiliaturen bati bilera honetara etortzea ezinezkoa balitzaio, gai-ordena berbera duten ondoko bilerok antolatu ditugu.

Gramatikala, zuzena, egokia

- **+gramatikala, +zuzena, -egokia**

[lagunartean]

- Mikel, etorriko al haiz gurekin afaltzera?
- Atsegin handiz lagunduko dizuet, ongi baderitzozue.

- **+gramatikala, +zuzena, +egokia**

[lagunartean]

- Mikel! Etorriko al haiz gurekin afaltzera?
- Bai, noski!

- **+gramatikala, -zuzena, +egokia**

[Amak semeari]

Sartu zaitez etxean!

- **+gramatikala, -zuzena, -egokia**

[Ikasle batek zuzendariari]

Etorri zaitez oraintxe ikasleen gelara!

Bibliografia

- Alberdi, Xabier & Iñaki Ugarteburu (1999): *Euskaltzaindiaren araugintza berria: ikastaroa*. Bilbo: EHUko Argitalpen Zerbitzua.
- Etxebarria, Jose Ramon (2014): *Komunikazioa euskaraz ingeniartzan*. Bilbo: UEU eta EHU.